

Nr 161.

Av fröken **Vinge m. fl.**, *angående utredning i syfte att undanröja vissa tekniska hinder i den svenska valordningen.*

Reglerna för medborgarnas deltagande i allmänna val böra i ett demokratiskt samhälle vara så utformade, att de ej blott möjliggöra valdeltagandet utan även befordra detsamma. Det måste tyvärr konstateras, att ur denna synpunkt ännu åtskilliga hinder kvarstå, som försvåra eller hindra rösträtterns fullgörande för olika grupper av medborgare. Några exempel må illustrera rådande olägenheter.

För att en sjuk medborgare skall kunna fullgöra sin röstning fordras antingen att han är gift, då han kan rösta genom äktamakeförsändelse, eller att han ligger på sådant sjukhus, där röstmottagning finnes anordnad, men dock inte är sjukare än att han kan uppsöka det tillfälligt anordnade röstuppsamlingsstället. Andra sjuka eller åldriga medborgare ha f. n. ingen möjlighet att deltaga i valet. Problemet hur man skall kunna möjliggöra röstning även för icke gifta sjuka, som vårdas i hemmet eller på sjukhus, där röstmottagning ej är anordnad, eller hur sjuka, som ej kunna personligen infinna sig vid en vallokal, skola kunna rösta, har flera gånger dryftats. För varje gång om saken undersökts har man dock kommit till den slutsatsen, att inga framkomliga vägar stått till buds.

Problemet är emellertid av så stor betydelse, att det icke bör få läggas åt sidan. På nytt torde undersökas, om icke i samband med införandet av medborgarkort någon väg kan yppas för ogift medborgare att avlämna rösten genom ombud, vars legitimation då inte behövde möta några svårigheter. Även om blott nära anhörig — barn eller föräldrar — kunde få rätt att avge valsedel för sådan person, skulle detta innebära en väsentlig förbättring i nuvarande förhållanden. Givetvis finge man förutsätta att sjukdomsfallet vore styrkt, ehuru detta säkerligen tillförlitligt kunde ske även genom annat intyg än av läkare.

Det må i detta sammanhang erinras om att anmärkningar, som förefalla befogade, även riktats mot en förekommande stark begränsning av antalet tillfälliga postanstalter på sjukhus. Det torde icke krävas så omfattande arrangemang för dylik röstavlämning att skäl förefinnas till någon rigorös prövning av sjukhusens storlek. Ej heller borde det vara av betydelse om sjukhuset äges av det allmänna eller av enskild institution. En utvidgning av nuvarande ram för ordnande av tillfälliga postanstalter för röstavlämning är sålunda önskvärd.

Enligt 70 § i lag om val till riksdagen stadgas, att rätt till avlämnande av

valsedel å postanstalt har den, som på grund av vistelse å »annan ort» inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt på den vanliga vallokalen. Delade meningar ha yppats om vad som menas med »annan ort». Begreppet är nu i praxis knutet till den kommunala indelningen, även då på landsbygden — och särskilt i de stora norrlandskommunerna — denna indelningsgrund icke utan svårighet kan vidhållas. Den som har flyttat från en ort till en annan inom samma kommun, även om avståndet är flera mil och kommunikationerna dåliga, får icke rösta på posten. Särskilt med hänsyn till vad som tidigare nämnts beträffande åldringar och sjuka kan ifrågasättas, om icke en uppmjukning bör ske i fråga om rätten att rösta på postanstalt. Våglängd och usla kommunikationer, t. ex. mellan två byar i en lappländsk storkommun, motivera enligt vår mening mer än väl godtagandet av poströstning.

Ett annat problem, som aktualiserats vid de senare årens val, är lapparnas röstningsmöjligheter. Det torde böra undersökas huruvida icke någon särskild form av röstupptagning kan äga rum bland lappar, exempelvis genom att tillåta lappar att rösta på postanstalt på och före valdagen, eller att ordna »flyttande postanstalter» eller något dylikt. Att ett lappsamhälle, som befinner sig långt ifrån vallokalen, skall vara tvunget att ge sig dit man ur huse på valdagen, ter sig orimligt.

Svenskar som vistas utomlands ha möjlighet att avge röst på vissa konsulat och beskickningar, som Kungl. Maj:t bestämmer. Vid 1948 års val fastställde Kungl. Maj:t att röstmottagning kunde få ske på 82 utom Sverige belägna orter. Icke förty visade det sig, att många svenskar saknade möjligheter att lämna sin röst. I Förenta staterna t. ex. kunde en svensk förrätta röstningen endast på beskickningen i Washington samt vid generalkonsulaten i Chicago, New York och San Francisco — uppenbarligen ett ganska begränsat antal valställen för ett så stort område, där många svenskar vistas. Då tekniska skäl — svårigheter att i tillräckligt god tid få fram valsedlar o. s. v. — torde göra det omöjligt att sätta röstningstiden för medborgare i utlandet tidigare än 18 dagar före valdagen, bör det i stället vara angeläget att öka antalet ställen, där röster kunna avlämnas.

Erfarenheter från 1948 års val aktualisera även en reform rörande tillfälligt ur riket utflyttade svenskers röstningsmöjligheter. Åtskilliga av de s. k. Abessinienvenskarna hade på legationens förslag vid avresan från Sverige tagit ut flyttningsbetyg och voro således här registrerade som emigranter, ehuru de i realiteten endast skulle vistas ett eller två år i Abessinien. Några återvände hit senare än mantalsskrivningen 1947, kommo alltså icke med i röstlängden och kunde icke erhålla rösträtt. Däremot kunde de Abessinienvenskar rösta, som begagnat sig av möjligheten att »kvarskrivna sig». En undersökning torde böra ske, huruvida icke någon myndighet, t. ex. länsstyrelserna (Ö. Ä.), som ha hand om personakter och röstlängder, kunde få rätt att — åtminstone fram till juni månad under valåret — i röstlängden införa från utlandet återvändande icke mantalsskrivna svenskar.

Enligt 79 § i lag om val till riksdagen gäller endast valsedel, som upptar »giltigt namn». Om en valsedel endast upptar namn på personer, som äro

skrivna i annan valkrets, är alltså valsedeln ogiltig. Detta förekommer ganska ofta. Vid 1948 års riksdagsmannaval inträffade t. ex. i Stockholms län att ett mycket stort antal valsedlar ogiltigförklarades, emedan de röstande använt valsedel, som gällde för Stockholms stad. Det torde böra övervägas, huruvida inte i vallagen kunde införas en bestämmelse enligt vilken valsedel nederst skall upptaga valkretsens namn. Genom en sådan anordning skulle väljaren uppmärksamgöras på ett eventuellt misstag. Problemet är givetvis icke endast knutet till Stockholms stad och Stockholms län. Genom möjligheterna till s. k. poströstning, varvid av uppenbara skäl risk föreligger att väljaren begår här antydda misstag, har problemet aktualitet över hela landet.

Under valförrättningarna har ibland den frågan ställts, huruvida äktamakeröstning är möjlig om makarna gift sig efter mantalsskrivningen och alltså icke finnas upptagna i röstlängden som gifta. Erfarenheten har visat att sådan äktamakeröstning i allmänhet godtages av valnämnderna under förutsättning, att vigselbevis medföres. Viss osäkerhet existerar dock om hur ett sådant fall skall bedömas, särskilt om makarna vid röstlängdens uppgörande varit skrivna inom olika valdistrikt. Det torde böra klart ut-sägas, att äktamakeröstning skall vara medgiven även i sådana fall. Sedan medborgarkort införts torde någon svårighet att styrka legitimationen knappast föreligga.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning i syfte att undanröja de tekniska hinder, som den svenska valordningen, såsom ovan belysts, inrymmer, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 22 januari 1949.

Margit Vinge.

Yngve Larsson.

Joh. W. Johnson

i Stockholm.